

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΜΑΪΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΤΑ ΣΥΜΑΪΚΑ

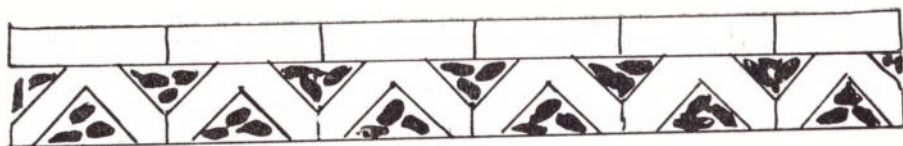
ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΤΟΜΟΣ Γ'

ΑΘΗΝΑΙ
1977

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ

ANNAΣ ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ - ΧΡΙΣΤΟΦΗ

ΣΥΜΑΪΚΕΣ ΠΡΟΣΕΥΧΕΣ*

Π ρ ο σ ε υ χ ή Α'

"Αγελέ μ' εὐλοημένε
κ'αὶ μυριοχαριτωμένε,
ταπεινὰ παρακαλῶ σε,
μὲ τὰ δάκρυα προσκ'υνῶ σε.
Φύλαέ μου τὴ ψυχ'ήμ-μου,
τὴ ψυχ'ή-γαὶ τὸ κορμίμ-μου,
μὴ-βορεῖ ποτ-τ'ὲ ὀχτρός μου
νὰ βρεθεῖ ποτ-τ'ὲ ὀχρός μου¹.

Μέγα μου Ταξιάρκ'ή μου, μέγα κ'αὶ φοβερέ μου,
ἔδωκ² σέ στείλ' ἀφέντης μας νὰ πάρεις τὴ ψυχ'ήμ-μου,
μὴν-ἔρτεις μ' ἄγρια-δαρχ'ή, μὴν-ἔρτεις μ' ἄγριο βλέμ-μα,
μ' ἔλα³ μὲ τὴ-δαπείνωσιν-(ν)ὰ σοῦ τὴ-βαραδώκω
κ'αὶ νὰ τὴ-ῃς τοῦ ἀφέντη μας κ'αὶ νὰ τὴ-γρίνει θέλει.

Ἐφτὰ οὐρανοὶ ἐσκ'ίστησα, χρουσὸς σταυρὸς ἐφάνη.
Δεξά του στέκ' ἡ Παναγιά, δξερβά του⁴ ὁ "Αἰς Γιάν-νης,
ὀχρός του κ'ὶ ἀ(π)ὸ πίσω του 'Αγέλοι κ'ὶ "Αρχαγέλοι·
στὴμ-μέση στέκ' Ἀπόστολος κ'αὶ βιβλίον-ἀνεγνών-νει.

* Γιὰ τὴν πιστότερη ἀπόδοση τῆς φωνητικῆς τῶν προσευχῶν ἀλλὰ καὶ ἄλλων κειμένων τοῦ τόμου, ὅσα εἶναι γραμμένα στὸ συμαϊκὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα, χρησιμοποιοῦνται λατινικοὶ χαρακτήρες καὶ ἄλλα σύμβολα, γιὰ τὰ ὅποια βλ. παραπάνω στὴ σ. 59 τὴν τελευταία παράγραφο (σημ. τ. Διευθ. τ. Ἐκδ.).

1. Ἐμπρός μου, 2. ὅταν, 3. μὰ (ἀλλὰ) ἔλα, 4. ἀριστερά του.

Ἡ Παναγιά ἡ Δέσποινα,
 ἡ 'περευλοημένη,
 σ' ἔναμ-μύλον-ἐγεν-νήθη,
 σ' ἔναμ-μύλον-ἐθράφη,
 στὸν-οὐρανὸν-ἐνίβη¹,
 στήγ-γῆν-ἐκατίβη²,
 τὸν-υἱὸ-δοῦ Θεοῦ τὸμ-μονογενὴν-ἐγαστρώθη.
 Σὲ μινὰ σπηλιᾶ-δὸν-ἐγέν-νησε,
 δγυρὸμ-μερῶ-dῆς ἐμίλησε-
 -γαὶ τριῶ-dῆς ἐκακομίλησε.

—Κ'οιμᾶσαι, μάνα μου,
 κ'οιμᾶσαι, μητέρα μου,
 κ'οιμᾶσαι, μινὰ μεάλῃ κ'ύρια τοῦ κόσμου;
 —Γόχι! (Δ)ὲ-γοιμοῦμαι, ὕϊέ μου,
 μόνον-ὄρεινοσ³-σέ 'δα⁴
 κ'αὶ dηριούμαι⁵ νὰ στὸ πῶ.
 —Πέ το⁶, μάνα μου,
 πέ το, μητέρα μου,
 πέ το, μινὰ μεάλῃ κ'ύρια τοῦ κόσμου,
 κ'ὶ ἐγὼ (θ)ὰ σοῦ τὸ ξιδιαλύνω θέλω τ' ὄρεινόσ-σου.
 Καλό-γι εὐλοημένο.

—Στοῦ Παραδείσου τὸ πλατὺν⁷-ἐκάου σου⁸.
 Κάλεσμαν-ἐκαμες σὲ γούλους τοὺς 'Αποστόλους.
 Κ'ὶ ἔναν-(δ)ὲν-ἐκάλεσες κ'αὶ στοὺς 'Οβριοὺς ἐπῆα-
 -γι ἐγαλέσασ-σε⁹.
 Σὰ-γλέφτη σὲ πιάν-νου,
 σὰ-βόρνο σὲ παίρου-
 -γαὶ σὰμ-μάνας κακ'ῖᾶς υἱγιὸ-ἡάουν-(ν)ὰ σὲ κρεμ-μάσου(ν).

Τὸ χρουσόσ-σου στεφανάκ'ισ-σοῦ βγάλα-
 -γι ἀκατ-τ'ένοσ¹⁰-σοῦ βάλα.
 Τὰ ρουχαλ-λάκ'ια σου σοῦ ξικ'ίσα¹¹-
 -g' ἔνα dζωναράκ'ιβ-βάτενοσ¹²-σὲ dζῶσα.

1. ἀνέβηκε, 2. κατέβηκε, 3. ὄνειρο, 4. σὲ εἶδα, 5. διατάζω, 6. πές το, 7. τὸν αὐ-
 λόγουρο, 8. καθόσουνα, 9. σὲ κατὰγγειλαν, 10. ἀκανθένιο, 11. σοῦ ξέσχισαν, 12. ἀπὸ βά-
 τα (φθηνὸ ὕφασμα),

Νέρο-δούς ἐ(γ)ύρεψες, με¹ σοῦ δῶκαμ-
-μόνοχ-χολή'-γαί ξίδισ-σὲ ποτίσα.

—'Αλεθινή 'σαι, μάνα μου,
ἀλεθινὸ-γαί τ' ὄρεινόσ-σου.
Κ'αὶ θέλω νὰ τὰ δῶ
κ'αὶ θέλω νὰ τὰ πάθω
γιά τὴν-ἀγάπη-dῶ-Χριστιανῶ.
Κ'ὶ ὅπγοιος βρεθεῖ κ'αὶ πεῖ τῆς μάνας μου τ' ὄρεινο-
-dρεῖς βολές τὴμ-μέρα,
μῆ² ἀστραπήφ-φοᾶται,
μῆε βροδῆ,
μῆε θάνατον-(ν)ὰ κακοθανατίσει
κ'αὶ ἡ ψυχ'ή του θά 'βρει ἔλεος
κ'αὶ τὸ μέγα ἔλεος.

Π ρ ο σ ε υ χ ῆ Β'

Τώρα 'ναιν-"Αγια Σαρακοστή, τώρα 'ναιν-ἄγια μέρα,
ποὺ λουτουργοῦν-οἱ νεκκλησές κ'αὶ ψάλ-λουν οἱ παπάδες
κ'αὶ λένε-d' "Αγιος ὁ Θεός·
κ'ὶ ὅπγοιος τὸ λέει σῶdζεται κ'ὶ ὅπγοιος τὸ 'κούει ἀγιάdζει
κ'ὶ ὅπγοιος τὸ παραφουγραστεῖ³, Παράδεισοθ-θα πάει.

Κάτω στὰ Γεροσόλυμα κ'αὶ στοῦ Χριστοῦ τὸ-δάφο,
ἐκ'εῖ δεδρῖν-(δ)έν-ῆτανε, δεδρῖν-ἐφανερῶθη.
Τὸ δέδρον-ῆτον-ὁ Χριστὸς κ'αὶ τὰ κλαδγιά οἱ Προφῆτες,
ποὺ προφητεῦγα-γι ἔλεα-γαί τοῦ Χριστοῦ τὰ πάθη.

Σήμ-μερομ-μαῦρος οὐρανός, σήμ-μερομ-μαύρη μέρα,
σήμ-μερον-ἐσταυρώσανε τῶ-bάdωβ-βασιλέα,
σήμ-μερογ-γούλοι θλίβουdαι-γαί τὰ βουνιά λυποῦdαι.

Τοῦ Φαραὼ ἐστείλανε τρία πειρούνι' (ν)ὰ κόψει
κ'ὶ αὐτὸς ὁ τρισκατάρατος βάλ-λει κ'αὶ κόβγου-béde.

1. μά, ἀλλά, 2. μήτε, 3. ὅποιος τὸ ἀκούσει περισσότερο.

Τὰ δγυὸ βαλα στὰ χ'έργια του, τὰ ἄλ-λα δγυὸ στὰ πόδγια,
τὸ πέφτο-δὸ φαρμακ'έρδ-δὸ βαλα στὰ πλευρά του,
(ν)ὰ βγάλει αἷμα-γαί νερόν-(ν)ὰ λιγωθεῖ ἡ καρδγιά του.

Ἡ Παναγιά [ἡ Δέσποινα] ποὺ τὸ 'κουσεν¹-εὐρέθη λιγωμένη.
'Αγέλοι, ἄγέλοι τῇ-γρατοῦ-γι 'Απόστολοι τῆς λέου:
—Κάμε, Κ'υρά μ', ὑπομονή, κάμε, κ'υρά μ', ἀνέση.

—(Δ)έν-εἴ' γρεμ-μδς (ν)ὰ γρεμιστῶ, γιαλὸς² (ν)ὰ πά' νά π-π'έσω (μέσα),
(δ)έν-εἴν' σπαθάκ'ιδ-δίκοπον-(ν)ὰ κόψω τόλ-λαιμόμ-μου;

Θωρεῖ δεξά, θωρεῖ dζερβά, καέναν-(δ)έν-ι-βρίσκ'ει.
θωρεῖ κ'αί δεξιότερα, θωρεῖ τὸν-Ἄι Γιάν-νη.
—Ἄι μου Γιάν-νη, Πρόδρομε κ'αί βαφτιστή τοῦ γιοῦ μου,
μήν-εἴδειτε τὸγ-γιόκαμ-μου κ'αί σοῦ³ τόδ-δάσκαλὸσ-σου;
—Θωρεῖς ἔκ'εἰνο-δὸ παιδὶ στὸ ξύλο-γραφωμένο;
'Εκ'εἰνος εἶν' ὁ γιόκας σου κ'ί ἐμὲ ὁ δάσκαλὸς μου.

'Αγέλοι, ἄγέλοι τῇ-γρατοῦ-γι 'Απόστολοι τῆς λέου.
—Κάμε, κ'υρά μου, ὑπομονή, κάμε, κ'υρά μου, ἀνέση.
—Μὲ π-π'ῶς (θ)ὰ κάμω ὑπομονή, μὲ π-π'ῶς (θ)ὰ κάμω ἀνέση,
ποὺ ἔναγ-γιὸμ-μονογενή-γι ἔκ'εἶνο σταυρωμένο;

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Α'. Ἡ πρώτη προσευχή εἶναι παραλλαγή τοῦ γνωστοῦ ὡς «Ὁνειρο τῆς Παναγίας» λαϊκοῦ στιχουργήματος, ποὺ ἔχει πανελλήνια σχεδὸν διάδοση. Τοῦτο στὶς περισσότερες παραλλαγές παρουσιάζει ἰδιομορφία ἀπὸ μετρικὴ ἄποψη, πράγμα ποὺ δικαιολογεῖται ἀπὸ τὸν ἐπωδικὸ χαρακτήρα τῶν περισσότερων προσευχῶν μὲ καθαρὰ λαϊκὴ προέλευση, οἱ ὁποῖες κινοῦνται στὸν κόσμος τῶν λαϊκῶν δοξασιῶν καὶ παραδόσεων.

Κύριο θέμα τοῦ στιχουργήματος ἀποτελεῖ ὁ διάλογος τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας. Ὁ Χριστὸς ἐρωτᾷ τὴ μητέρα του, ποὺ βρίσκεται μεταξὺ ὑπνου καὶ ἐγρηγόρσεως, ἂν κοιμᾶται, αὐτὴ δὲ τοῦ ἀπαντᾷ πῶς ξύπνησε τρομαγμένη, γιατί ἐβλεπε στὸ ὄνειρό της τὴ σύλληψη, τὸν ἐμπαιγμό, τὰ πάθη

1. ποὺ τὸ ἄκουσε, 2. θάλασσα, 3. καὶ σύ.

και τη σταύρωσή του. Ὁ Χριστὸς ἀκούει ἀτάραχος καὶ στὸ τέλος ἐπιβεβαιώνει τὸ προφητικὸ ὄνειρο τῆς μητέρας του.

Χαρακτηριστικὴ ἐδῶ εἶναι ἡ ἐπίκληση γιὰ ψυχικὴ καὶ σωματικὴ προστασία ὅχι μόνον στὸν ἀτομικὸ ἄγγελο, ἀλλὰ καὶ στὸν ἄγγελο-φύλακα τῆς Σύμης, τὸ Μέγα Ταξιάρχη.

Γιὰ παραλλαγὰς τοῦ στιχουργήματος βλ. Δ.Β. Οἰκονομίδου, Τὸ δημῶδες ᾄσμα «Ὁνειρο τῆς Παναγίας», Ἐπετ. Κέντρου Λαογραφίας ΙΓ'-ΙΔ' (1960-1961), σ. 35-51 (μελέτη κυρίως γιὰ ἀνάλογα ρουμανικὰ στιχουργήματα πού, ὅπως φαίνεται, ἔχουν τὴν ἀρχὴ τους σὲ ἑλληνικά). Μουσικὴ καταγραφή μικρασιατικῆς παραλλαγῆς βλ. στὴ μουσικολογικὴ μελέτη: Γ. Ἀμαργιανᾶκη, Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς δημῶδους ἑλληνικῆς μουσικῆς ἐκ Μάκρης καὶ Λιβισίου, Μικρασ. Χρονικά 14 (1970), σ. 266 κ.ἐξ.

Β'. Καὶ ἡ δευτέρη προσευχὴ στὸ πρῶτο τῆς μέρος, μέχρι καὶ τὸ στίχο «ποῦ προφητεῦγα γι ἐλεα γαὶ τοῦ Χριστοῦ τὰ πάθη», παρουσιάζει ἔντονο ἐπωδικὸ χαρακτήρα, ὁ ὁποῖος φανερώνει καὶ τὸ σκοπὸ τῆς προσευχῆς, τὴν προστασία δηλ. αὐτοῦ ποῦ τὴν ἀπαγγέλλει ἢ καὶ ποῦ μόνον τὴν ἀκούει.

Οἱ λοιποὶ στίχοι ἀποτελοῦν ἀποσπάσματα ἀπὸ τοπικὴ, συμαϊκὴ, παραλλαγὴ τοῦ θρησκευτικοῦ τραγουδιοῦ τοῦ γνωστοῦ σὲ πολλὰ μέρη τοῦ ἑλληνισμοῦ, νησιωτικοῦ καὶ ἡπειρωτικοῦ, μὲ διάφορα ὀνόματα, ὅπως «Θρῆνος τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς», «Μοιρολόγι τῆς Παναγίας», «Τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ» κ.ἄ.

Τὸ τραγούδι αὐτὸ σὲ πολλοὺς τόπους ψάλλεται ἀπὸ γυναῖκες στὴν ἐκκλησία τὸ βράδυ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς μετὰ τὸ στολισμὸ τοῦ Ἐπιταφίου ἢ τὴ νύχτα πρὸς τὸ Μεγάλο Σάββατο, ὅταν διανυκτερεύουν γύρω ἀπὸ αὐτόν, γιὰ τὴ φύλαξη τοῦ νεκροῦ σώματος τοῦ Θεανθρώπου, σύμφωνα μὲ τὸ λαϊκὸ-κοσμικὸ ἔθιμο. Ἀλλοῦ πάλι τὸ τραγουδοῦν τὰ παιδιὰ τὴν ἴδια μέρα, τὴ Μ. Παρασκευή, γυρίζοντας ἀπὸ σπíti σὲ σπíti, ὅπως γίνεται καὶ μὲ τὰ ἄλλα τραγούδια τῶν ἀγεργῶν. Ἐδῶ βλέπουμε νὰ χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς προσευχή. Κύριο πρόσωπο καὶ ἐδῶ εἶναι ἡ Παναγία· στὸ σύνολό του τὸ στιχουργήμα, ὡς μοιρολόγι, ἀποτελεῖ τὴν ἔκφραση τοῦ ἁμετροῦ μητρικοῦ πόνου μπροστὰ στὸ σταυρωμένο γιό.

Τὸ θέμα αὐτὸ τῆς σταυρώσεως τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὸ βαθύ συγκινητικὸ καὶ δραματικὸ χαρακτήρα, δὲν ἀπασχόλησε μόνον τὴν ἀρχαιότροπη ἐκκλησιαστικὴ ποίηση καὶ ὕμνογραφία. Ἦδη μὲ τὴν ἐμφάνιση καὶ τὴν καλλιέργεια τοῦ πολιτικοῦ στίχου, ἀπὸ τὴν τελευταία βυζαντινὴ περίοδο καὶ ἐξῆς, ἄρχισαν νὰ γράφονται ποιήματα μὲ τὸ θέμα αὐτὸ σὲ δεκαπεντασύλλαβους στίχους, ἀνομοιοκατάληκτους στὴν ἀρχὴ καὶ ἀργότερα ὁμοιοκατάληκτους, ἀπὸ λαϊκοὺς ἢ λογιότερους ποιητὲς.

Ἡ ἀρχικὴ κοιτίδα τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι δύσκολο νὰ καθορισθεῖ ἀκριβῶς,

πάντως ἀπὸ τὶς μέχρι τώρα γνωστὲς παραλλαγές φαίνεται πὼς οἱ αἰγαιο-
πελαγίτικες διασώζουν μορφή πού πλησιάζει πιδ κοντὰ στὴν ἀρχική.

Βιβλιογραφικὰ γύρω ἀπὸ τὸ θέμα σημειώνουμε τὶς πιδ κάτω μελέτες,
κατὰ χρονολογικὴ σειρά:

1. Κ. Ρωμαίου, Τὸ Μοιρολόγι τῆς Παναγίας, Ἀρχεῖον Πόντου
19 (1954), σ. 188-225.

2. Μ. Μανούσακα, Ἑλληνικὰ ποιήματα γιὰ τὴ Σταύρωση τοῦ Χρι-
στοῦ, *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier*, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1956,
σ. 49-74.

3. Γ. Κ. Σπυριδάκη-Σπ. Δ. Περιστέρη, Ἑλληνικὰ δη-
μοτικὰ τραγούδια, τόμ. Γ' (Μουσικὴ ἐκλογή), ἐν Ἀθῆναις 1968, σ. 187-196
(5 μουσικὲς καταγραφές).

4. Γ. Ἀμαργιανάκη, Λαϊκὸν στιχούργημα τοῦ Θρήνου τῆς
Θεοτόκου εἰς τὴν Σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ, Ἐπετ. Κέντρου Λαογραφίας
Κ'-ΚΑ' (1967-68), σ. 185-222 (μουσικολογικὴ μελέτη).

5. B. Bouvier, *Le Mirologue de la Vierge*, *Bibliotheca Helve-
tica Romana*, XVI, 1976, (διδασκορικὴ διατριβή, σελίδες 336 + VIII πίν. +
1 χάρτης).

ΓΕΩΡΓ. Ν. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΗΣ

